

David Albahari

JEDNA MERA VREMENA

Ovako se to desilo: kada sam dobio poziv da napišem prilog na temu "Polja i vreme", pokušao sam da se setim prve moje priče koja je objavljena u Poljima, i lepo sam u sebi video naslov "Lucija ili bolest vlada gradom". Kasnije, međutim, đavo mi nije dao mira, i zavirio sam u stare papire, u rukom ispisane zapise za bibliografiju, i tu sam otkrio da mi je u Poljima prvo objavljena priča "Čvor Jakoba Hercla" (u broju 158, april 1972). Priča o Luciji koja se pretvara u bolest objavljena je nekoliko meseci kasnije (u dvobroju 161-162, jul-avgust 1972). U prvi mah, bio sam razočaran svojom zaboravnošću – doduše, postoji još jedan razlog za razočaranost: priča o Luciji dopada mi se više nego priča o Jakobu Herclu – a onda sam počeo da računam, i utvrdio da su te dve priče objavljene pre 33 godine. Nije ni čudo što sam zaboravio njihov redosled, odnosno, dobro je što ih se uopšte sećam. Naravno, sećanje ima neka svoja pravila, i premda sam nesiguran kada je reč o nazivima priča, veoma dobro pamtim ushit koji sam osetio kada su te priče objavljene u Poljima. Ako pomenutim pričama pridodam priču "Igralište", objavljenu u broju 167, u januaru 1973, uviđam da su mi Polja pružila najveću podršku (uz još jedan novosadski časopis, Letopis Matice srpske) u vreme pisanja priča za moju prvu knjigu, "Porodično vreme", koja će se oktobra te godine pojaviti u izdanju Matice srpske. U slučaju Polja ta podrška je značila više od samog čina objavljivanja, jer su Polja tada predstavljala – tako sada pamtim – jedno od jugoslovenskih glasila u kojima se negovao savremen, aktuelan i avangardan pristup književnosti. Mnogo više od brojnih naših časopisa, Polja su bila prisutna u periodu u kojem je došlo do eksplozije postmoderne književnosti. U tom smislu, Polja su doista bila odraz vremena, i ne samo odraz: bila su samo vreme, i to je verovatno najviše što jedan časopis može da postigne. Naravno, književni pravci se menjaju, što je dobro za književnost ali je pokatkad loše za časopise, premda su Polja, ako je verovati mom kolebljivom sećanju, uspevala da izbegnu pogibeljne padove i prilagode se promenama u književnom svetu. Osim toga, Polja su tokom ovih pedeset godina stalno pokazivala da je regionalno stvaralaštvo – književnost vojvođanskih stvaralaca kojoj su Polja formalno posvećena – važno za nadregionalno stvaralaštvo u istoj meri u kojoj ono utiče na regionalne književne pojave. Uređivačka politika Polja uspevala je, i uspeva, da nađe neophodnu ravnotežu između tih delova, da uspostavi balans koji je, u krajnjem ishodu, najpovoljniji za oba aspekta stvaralaštva, a posebno za njihovu međuigru i jedinstvenost celine. Ukratko, na književnom horizontu u protekloj meri vremena Polja su zapravo planine.

BEZIZLAZNA PRIČA

Hajde da pričamo o ljubavi, kaže moja žena. Kaže to kao da je razgovor o ljubavi najjednostavnija stvar na svetu, kao da je dovoljno da se pogledamo u oči preko stola, možda kroz plamen sveća, i da će tada reči početi da teku kao reka ili, bar, kao nabujali potok. Ali, šta mi doista, ali doista, znamo o ljubavi? Da mi je rekla da pričam o trigonometriji ili palatalizaciji, ili o hidrauličnim presama, više bih umeo da kažem, možda bih nešto i nacrtao, čak bi se i za pesmu našlo mesta, ali ljubav me ostavlja nemog, nesposobnog za pronalaženje pravih reči, pa i pogrešnih, pogrešnih možda još više nego pravih, jer umeće govorenja podrazumeva upotrebu i jednih i drugih, i dobro sročeni govor zasniva se na ukazivanju na pogrešne reči koje bi, da su upotrebljene, sasvim sigurno upropastile tako dobar govor.

Moja žena, međutim, i dalje je mirna. Ne vidim, kaže ona, kakve to ima veze sa ljubavlju i zašto sve to govoriš? Uvek se trudiš, kaže ona, da jednostavno načiniš komplikovanim, da od običnog napraviš nešto nejasno i zamršeno.

Ako hoćeš da kažeš, uzvraćam, da je ljubav jednostavna i obična, onda stvarno nemamo o čemu da razgovaramo.

Tu rečenicu si već napisao u jednoj priči, kaže moja žena. Dogovorili smo se da nema ponavljanja.

Ljubav jeste ponavljanje, kažem, što nije tačno za moju rečenicu, ali čak i da jeste, onda je to opravdano. O ponavljanju, kažem trijumfalno, najbolje se govori ponavljanjem.

Mrzim te, kaže moja žena. I odmah dodaje: To nikada do sada nisam rekla.

Izgovorila je dodatnu rečenicu kao da se kaje, ali koliko je meni poznato, kajanje nije njena tipična osobina, te nije na odmet da budem oprezan. Tokom svih ovih godina, otkako je ušla u moje priče, moja žena je pouzdana samo u jednom aspektu: u svojoj nepouzdanosti, i to je, verujem, ono što je čini toliko privlačnom za čitaoce, pogotovo za žene, koje su ubedene da je moja žena idealna osoba za jednog pisca, pogotovo onako nesigurnog i promenljivog kao što sam ja. O svemu ovome razmišljam, naravno, u šiframa, jer moja žena, kao što je dobro poznato još od prve priče, ne čita samo moje tekstove, nego i moje misli.

Preteruješ, kaže moja žena, jednom ili dva puta desilo se da sam slučajno rekla upravo ono o čemu si ti razmišljao. To je slučajnost koja može da se izrazi određenim procentom verovatnoće, i može svakome da se desi. Čak i tebi, kaže ona.

Upravo si mi pročitala misao, odgovaram, ali nisi to ubrojala u navodne slučajnosti koje pominješ. Kako onda da ti verujem?

Dobro, kaže moja žena, tri puta se to desilo. Treći put je to od malopre. Jesi li sada zadovoljan?

Ćutim. Trebalo bi da budem zadovoljan, ali u poslednje vreme opseda me ravnodušnost koja je uvek jača od bilo kakvog zadovoljstva. Nije u pitanju ravnodušnost prema mojoj ženi (nikada ne bih mogao da budem ravnodušan prema njoj) niti prema mojim pričama (one još uvek mogu da podstaknu neke vatre u meni), već prema svetu koji me više ne uzbuđuje. Prestao sam da izlazim napolje. Ne gledam kroz prozor. Ne palim televizor. Ne odgovaram na telefonske pozive. Ponekad pribeležim neku rečenicu, ali samo ukoliko je kratka. Ujutru i uveče dробim keks u toplo mleko, posle pažljivo sklanjam mrve sa stolnjaka, a za ručak uredno pojedem ono što moja žena stavi pred mene. Čak ni knjige ne čitam. Poslednju sam pročitao pre godinu dana, i ne sećam se ni autora ni naslova, a ni ilustraciju na koricama nisam upamtio.

Znala sam da ova priča nije o meni, kaže moja žena. Čim treba da govoriš o ljubavi, izmišljaš stotinu razloga da pričaš o nečem drugom. Koga uopšte zanima tvoja ravnodušnost?

Drskost moje žene – tek bi o tome moglo da se piše, ali ostaviću to za neku bolju priliku. Doduše, ne mogu da pričam ni o svojoj ravnodušnosti, jer sam ravnodušan prema njoj. Ostaje mi, dakle, ljubav, bez obzira na moju strepnju, na brodolome reči koji su pratili moja dosadašnja putovanja u sferu ljubavi.

Kakva sfera, kaže moja žena, o čemu ti pričaš? Nije ljubav lopta ili balon, a nije ni prizma ili piramida. Mani se geometrije i sličnih apstrakcija. Ljubav je konkretna.

Poslednju rečenicu izgovara sa neskrivenim ponosom, kao da je otkrila smisao postojanja svemira. Vara se, međutim, ako misli da može da pomete moju ravnodušnost i gurne je ispod tepiha.

To je strašno, oglašava se moja žena, kako si mogao da napišeš tako nešto! Kada čistim, kaže ona, ja stvarno čistim, ne guram đubre pod prostirke. Neko će još pomisliti da sam aljkava i krajnje nemarna. Evo, kaže ona i odiže rub tepiha, reci da li se ovde, osim parketa, vidi bilo šta drugo?

Ne, moram da priznam, ništa drugo se ne vidi osim pločica parketa, čak ni prašine nema na njima. Možda je to zgodna prilika da promenim temu, ali ne znam ni zašto sam počeo ovu priču ni kako smo se u njoj našli moja žena i ja.

Moja žena, koja je do tog časa na kolenima ispravljala rese na tepihu, naglo podiže glavu i pita s nevericom: Hoćeš da kažeš da ne znaš kako da nas izvedeš iz ovu priče? Zar ne možemo da se vratimo putem kojim smo ušli?

Kada bih znao koji je to put, kažem, ne samo da bih se vratio, nego bih sve počeo iz početka.

Znači, kaže moja žena, ostaćemo zauvek ovde.

Da, kažem.

Mogao si bar da napišeš neku lepu rečenicu, kaže moja žena. Volim da se skrasim u lepoj rečenici. Lepoj i dugačkoj.

Ćutim, ne odgovaram. Ćuti i moja žena. Nije to prvi put da ćutimo zajedno, ali ovog puta ćutimo u zlokobnoj tišini. Nije lako privići se na pomisao da više nikada nećemo iskoračiti izvan ovih rečenica, da ćemo, od svih mogućih, ostati u priči u kojoj se ništa ne dešava.

Je l' ima negde hleba? pita moja žena.

Otkud hleb, odgovaram pitanjem, u priči o ljubavi?

Od ljubavi se ne živi, dragi moj, kaže moja žena. Trebalo je da staviš frižider na početak priče i da ga napuniš hranom za petnaest dana. Neko bi nas valjda do tada pronašao.

Ne budi tako sigurna, kažem, priče nemaju mnogo čitalaca ovih dana. Da smo u romanu, već bi nas neko listao, a ovako, u priči, nemamo čemu da se nadamo.

Roman ili priča, ljutito uzvraća moja žena, baš me briga. Gladna sam za sebe, ne za čitaoce. Onda joj se lice naglo ozari: Pa, ovo je tvoja priča, kaže ona. Dovoljno je da opišeš veknu, i eto nama hleba. Veselo zapljeska rukama, potom zastane, iskrivi glavu i doda: Kajmak, takođe.

Kajmak?

Opiši i kajmak, nestrpljivo objašnjava moja žena, ništa nije tako lepo kao hleb i kajmak. Samo pazi: hleb treba da bude vruć, a kajmak ne sme da bude prestar.

Ne odgovaram, bar ne odmah. Prvo zamišljam vruć hleb, reš koricu, ispucalu na vrhu, i usput dodajem lopatu s dugom drškom pomoću koje pekar vadi ispečen hleb iz peći. Dobro, mislim, to je bilo lako, ali kako da opišem kajmak?

Ti si pisac, kaže moja žena, nemoj u mene da gledaš.

Objašnjavam joj da sam negde čitao da se kajmak pravi jedino u Srbiji i Bugarskoj, te da je stoga zaludno opisivati nešto što je većini čovečanstva potpuno nepoznato.

Znala sam da će se to desiti, uzvraća moja žena, i da ćeš ranije ili kasnije okriviti ceo svet za svoju spisateljsku nemoć.

Ne pokušavam da se branim. Njene reči nisu daleko od istine: kada pogrešim, uvek kažem da je za to odgovoran neko drugi, jer ja, jednostavno, nikada nisam kriv. I sada, kada moram da priznam da ne umem da nađem izlaz iz priče u koju sam tako lako i nepromišljeno uveo i nju i sebe, podižem se na prste u nadi da ću ugledati čitaoca koji bi nam pokazao put umesto da krenem uz desnu marginu i potražim otvor u nekoj reči rastavljenoj na slogove.

Za to vreme moja žena vredno kopa. Uzela je onu pekarsku lopatu, skratila joj dršku, i bacila se na pravljenje rupe u pesku. Ne znam otkuda taj pesak, ali moja žena stavlja kažiprst na usne, potom šapne da ništa ne govorim. Ako posumnjam u pesak, kaže, ko zna šta će zauzeti njegovo mesto, a drvena lopata ipak ima svoja ograničenja. Ovako, dok je tu pesak, postoji nada da se može izaći na nekom drugom mestu, možda iz pasusa koji se nalazi u sredini priče i u trenutku kada niko ne pomišlja na kraj.

Kao i obično, moja žena je u pravu. Treba samo sačekati nedovoljno pažljivog čitaoca i onda, kada mu pažnja potpuno popusti, iskliznuti između dve rečenice, kao novorođenče u lakom porođaju.

Opet pričaš koješta, kaže moja žena, nijedan porođaj nije lak. Kajmak sam još mogla da ti oprostim, ali muka mi je od muškaraca koji se mešaju u ženske stvari. Šta ti uopšte, pita me ostrim glasom, znaš o porođaju? Jesi li se nekada porodio?

Ćutim, jer znam u šta to vodi: u izlaganje o ženskoj književnosti i nesposobnosti muških pisaca da ubedljivo dočaraju ženski svet. Evo, kaže moja žena, na šta ja ličim u tvojim pričama? Na vešticu i namćora. A ti, nastavlja ona, kako sebe prikazuješ? Kao nemoćnog dobronamernika kome žena ne dopušta da se slobodno izražava. Da ovu priču piše neka spisateljica, više moja žena, video bi ti svoga boga!

Lepo sam ti rekao da ne pričamo o ljubavi, kažem mirnim glasom, ali ti nisi htela da me slušaš.

Sada ćeš mi još reći, gnevno odgovara moja žena, da je ljubav kriva za sve.

U ovoj priči jeste, kažem. Izvan priče, ako ikada izađemo iz nje, ljubav je nešto drugo.

A ako ti doista misliš da se ljubav meri na različite načine u priči i izvan nje, kaže moja žena, onda stvarno neću da izađem. Sakriću se iza nekog glagola i niko neće moći da me pronađe.

Neće ti to pomoći, kažem uz osmeh, jer pravi čitalac čita i iza reči i između redova.

To ćemo još videti, kaže moja žena i nestaje.

Ne pokušavam da je tražim. Previše je glagola iza mojih leđa, zaludan bi to bio trud. Uostalom, kraj priče se već nazire. Sešću, stoga, na ovu reč, evo ovde, u ovoj rečenici, i čekaću. Kada pojede sav hleb, potražiće me ona, a možda će i ranije doći, kad padne mrak. Moja žena se boji mraka, pa ću stoga zamoliti čitaoca da upali svetlo, makar malu stonu lampu, dok čita ovu priču. A posle može i da donese čašu vode. Hleb lako zastaje u grlu, pogotovo kada je suv.